

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 63, Aralık 2017, s. 1-14

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date

27.11.2017

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

25.12.2017

Doç. Dr. Melike GÖKCAN

Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı
melikegokcan@gmail.com

GILGAMIŞ DESTANI VE İSKENDERNÂME'DEN HAREKETLE ÖLÜMSÜZLÜK EKSENİNDE İNSANIN ANLAM ARAYIŞI

Öz

Konusu ne olursa olsun neredeyse tüm dramatik hikâyeler bir “arayış” yolculuğunun ifadesidir. Yolculuk hikâyelerine temel teşkil eden en temel “arayış” sembollerinden biri kuşkusuz “ölümsüzlük” arayışıdır. Ölümsüzlük mutlak varlığın anlamını kuşanmaz. Ölümsüz olan yaratıcının sırrına ermektir. Bugün güzel ve güçlü, yarın, zayıf ve perişan olacak olan beden in imkânlarını zorlamaktır. Yapıp ettiklerinin silinip gitmesine dayanamayan sanatkar insanın isyanıdır. Bu arayış aslında varoluşsal bir sorun olan hayatın anlamını sorgulamadır. En eski destanlardan günümüze pek çok eserde bu temanın işlenişini görmek mümkündür. Bu çalışmada, Gılgamış Destanı ve Ahmedî'nin İskendernâme'sinden hareketle dinler tarihinden mitolojiye uzanan anlam arayışı “ölüm/ölümsüzlük” teması çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Çalışmada ayrıca, “ölümsüzlük”le ilgili sembol dili, metaforik alegorik ifade kalıpları irdelenerek bu ortak kalıpların kültürler, diller, dinler arası dönüşümü karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırmalı edebiyat, psikomitoloji, dinler tarihi, Gılgamış, İskender, ölümsüzlük.

THE SEARCH of MEANING WITHIN THE FRAMEWORK OF IMMORTALITY BASED ON GILGAMIŞ AND İSKENDERNÂME

Abstract

Whatever the subject is almost all the dramatic stories are the expressions of a journey of “searching”. One of the most basic “searching” symbols which are the basis of traveling stories is no doubt the search for “immortality”. Immortality surrounds the meaning of absolute existence. It is the reaching to the secret of the one who is immortal. It is the forcing of the possibilities of the body which will be beautiful and strong today and weak and miserable tomorrow. It is the rebellion of the artisan human who can not bare the wiping away of the things his/her done. This searching, actually, is the interrogation of the meaning of life which is a existential problem. It is possible to see processing of this theme from the oldest epics to this day. In this study, with reference to epic of Gilgamesh and İskendernâme of Ahmedî, the search for meaning which go down from history of religions to mythology is going to be considered within the theme of “death/immortality” comparatively. In the study, also, by examining the symbol language related to “immortality”, metaphorical, allegorical expression forms, it is going to be examined the transformation between cultures, languages, religions of these common forms comparatively.

Keywords: Comparative literature, psychomotology, history of religions, Gilgamesh, İskender, immortality.

Giriş

İnsanın anlam arayışı ilk insan olan Hz Adem ve Havva ile ilgili kıssada sembolik ifadesini bulur. Bu iki insan, stabil ideal durak olan “cennet”e sığamayan bir arayışın içine girmişlerdir. Sınırları zorlamak, mümkün olanın bir adım ötesine geçmek isteği insan oğlunun en büyük dramı.

Dinler tarihçisi Mircea Eliade’a göre mitoloji kutsal bir öyküyü anlatır. İnsanlık macerasında değerler oluşumunun sembolik anlatımı olan mitler, her zaman bir “yaratılışın öyküsü”dür. (Eliade,2001:15-16). İnsanlığın anlam arayışına dair söylemlere Jung’un kolektif bilinçdışı kuramından aldığı ilhamla kurguladığı “monomit” tasarımıyla oldukça işlevsel bir yapı kazandıran Campbell, karşılaştırmalı mitoloji incelemelerini şöyle ifade etmektedir:

“Bütün dünya mitolojilerinin karşılaştırmalı incelemesi, insanlığın kültürel tarihini bir bütün olarak ele almaya bizi zorlamaktadır. Ateşin çalınışı, tufan, ölümlerin ülkesi, bakirenin doğurması ve dirilen kahraman gibi temalar bütün dünyaya yayılmıştır ve her yerde yeni bileşimler içinde görünürler.” (1995:20)

Böylece Campbell, mitolojik sembollerin *en derin dürtü merkezlerine dokunup onları harekete geçirdiğini* ifade ederken toplumsal ruhun, zihniyetin oluşumundaki rolüne işaret etmektedir. (1995: 20).

Bir kültürün yaratıcı gücünün mitolojik gerçeklikle ilişkili olduğu söylenebilir. (Üreten,2015:34) Mitlerin en önemli özelliklerinden biri ise evrensel oluşlarıdır. İnsanlığa dair pek çok ortak durum vardır ki, farklı değerleri, farklı ifadeleri de içeriyor olsalar; farklı kültürel yapı

ya da inanç sisteminde yaratılmış olsalar da benzer konuları işleyip, benzer kahramanlar yaratabilmektedir.

Karşılaştırmalı edebiyatın mutlak surette ilgi alanına girmesi gereken konulardan biri de kökenlerin karşılaştırılması yoluyla insanlık tarihi boyunca oluşturulan anlam haritalarının, dolayısıyla kültür tarihinin analitik olarak incelenmesidir. Bu alanda karşılaştırmalı mitoloji insanlık tarihi boyunca yeniden üretilen değerlerin, temaların peşinden giderek analogiyi basit bir metinlerarasılık boyundan çıkarır, kökene giderek daha derin ve anlamlı sorgulamalara zemin hazırlar.

Oysa karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, Goethe'nin "weltiliteratur" tanımının da etkisiyle başlangıçta yaygın olarak, farklı kültür ve dillerde yazılmış eserlerin analogik değerlendirilmesine dayanan bir yöntem olarak görülmüştür.

"Karşılaştırmalı edebiyat; analogi, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanattır. Yeter ki bu edebî metinler, birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait bulunsunlar." (Rousseau,1994:182)

Farklı kültür-medeniyet dairesine veya farklı dillere mensup eserlerin, çoğu kez de sadece tematik olarak incelenmesi, edebî eserlerin arka planını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu çerçevenin Amerikan "Karşılaştırmalı Edebiyat" ekolünün etkisiyle aynı dildeki eserleri de kapsayacak şekilde genişlemiş olması da edebî etkileşimi tespit eden kriterlerin gözlemlenmesi açısından yetersizdir.

Bilhassa klasik ve erken dönem edebiyatlarında ve özellikle de edebî etkileşimin doğrudan olmadığı durumlarda eserlerin arkaplanını okumak çok daha derinlere inmeyi gerektiriyor. Hele de aynı kültür dairesine ait olmayan eserlerin dokusunu oluşturan kültürel dinamikleri çözümlmek dinler tarihinden, psiko-mitolojiye kadar uzanan inceleme yöntemlerini kullanmayı gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada Gılgamış Destanı ve İskendernâme metinleri, tematik yapılarındaki analogi; derin yapılarındaki dini- mitik arkaplan ve Jung'a ait olan psiko-mitolojik değerlendirme kriterleri kullanılarak yorumlanacaktır.

İnsanın Anlam Arayışını Anlatan İki Eser: Gılgamış ve İskender Hikâyeleri

Hikâyeleri ortak menzillerden geçen, benzerliklerin anlamı görmezden gelinemeyecek derecede yoğun olan Gılgamış ve İskender metinleri varoluşsal anlam boyutlarını semboller anlatımıyla işaret eden iki önemli destan/ hikâyedir.

Gılgamış, M.Ö 4000'li yıllara uzanan Sümer mitolojisinden doğmuş, Sümer, Asur ve Babil varyantlarından günümüze ulaşan 12 tabletle varoluşa, hayatın anlamına, ölüme ve ölümsüzlüğe dair filozofik boyutu yadsınamayacak bir edebî destandır.¹

¹Asıl teması ölümsüzlüğü arayış olan Gılgamış Destanı, insanlık tarihinin ilk yazılı edebî metnidir. Destana konu olan kral Gılgamış, tarihi bir kişiliktir, M.Ö. 28.yüzyılda Mezopotamya'daki Uruk kentinde hüküm sürmüştür. Destanın, Gılgamış'ın ölümünden neredeyse bin yıl kadar sonra ilk olarak tabletlere yazıldığı sonradan Akat ve Babil dillerinde yeniden toparlandığı bilinmektedir. İlki 1855'te Ninova'da yapılan kazılarda olmak üzere en derli toplu haliyle Asur Kralı Asurbanipal'in M.Ö. 7. yüzyılda derlettiği tabletler bulunmuş, daha sonra Türkiye-İran sınırında

Makedonyalı Büyük İskender, bütün dünya kültürlerinde derin izler bırakmış tarihi kişiliği etrafında yoğun bir mitik, efsanevi örüntü oluşmuş önemli bir kahramandır. Batı menşeli kaynaklarda Ptolemaios/ Ptolomy²'den itibaren hakkında destansı anlatımlar oluşan İskender'in III. Yüzyıla ait olan tarihi yaşam öyküsü, girift bir mitik dokuyla harmanlanarak *Pseudo Calisthenes* adı verilen bir metnin varyantları oluşmaya başlamıştır. (Ritter, 2011:115) İskender'in biyografisi bu metinle boyut değiştirirken ilk İskender anlatıları romantik bir romansa böyle dönüşmüştür.³

Doğu dünyasında ise Kehf suresinde adı geçen Zülkarneyn'le birleştirilerek İskender'in isminin etrafında zaten oluşmuş olan menkabevî hâleyi daha da derinleştiren bir kült oluşmuştur. Önemli bir İslam tarihi kaynağı olan ve tarihi kişilikleri çoğu Kitab-ı Mukaddes'ten kaynaklanan efsanevi anlatımlarla harmanlanmış olarak sunan Tâberî tarihi İskender ve Zülkarneyn kıssalarını birleştirmiş ve İslam edebiyatlarında bu haliyle oldukça kabul görmüştür. Üstelik yine Kehf suresinde yer alan Hz. Musa ve kimliği müphem bırakılan zât ile ilgili kıssadan doğan Hızır³ mitosunun da İskender hikâyesine dahil olmuştur. Böylece, İskendernâmeler derin, efsanevi-tarihi ve kültürel katmanları olan yoğun sembolik- metaforik anlam dokusuyla son derece karmaşık ve cazip bir hikâye türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hızır-İskender- Zülkarneyn ilişkisi Tâberî tarihinde Kitab-ı Mukaddes kaynak gösterilmek suretiyle açıklanır: İlk kitap ehillerinin ittifakla söylediklerine göre Hızır, hükümdar Feridun bin Efsiyan zamanında Musa bin Ümrân'dan önce yaşamıştır. Hızır'ın büyük Zülkarneyn ordusunun öncü kollarının başında bulunmuş olduğu da rivayet edilmektedir. Zülkarneyn, İbrahim Halil zamanının komutanlarından... Bazılarının rivayetine göre Hızır İbrahim'e iman edenlerden olup onunla birlikte Babil'den göç etmiştir (Taberi,1991:512- 513)

Anlam Arayışının İfade Kalıpları: Sonsuzluğun Çağrısı/ Ölümle Mücadele

İnsanlık tarihinin yazılı en eski hikâye metni olan Gılgamış Destanı'ndan başlayarak neredeyse bütün güçlü, büyük ve derin katmanları olan hikâyeler bir "arayış yolculuğu"nu anlatır. Aşk, ayrılık, mutluluklar, acılar, savaş ve her çeşit maceranın anlatıldığı hikâyelerde ana

ve Irak'taki Nippur antik kenti kazılarında bulunan tabletler de eklenmiştir. Bu şekilde söz konusu tabletlerin on ikisi bulunabilmiştir. Tabletlerde yazılı olan metin eksik ve kopuk kopuktur. Bu sebeple destan metni bu konuda çalışan Sümer ve Akad dili uzmanlarınca okunup yeniden kurgulanmıştır. Tabletlerdeki metne göre yarı insan, yarı tanrı olan Gılgamış, karada ve denizde olan biten her şeyi bilen başarılı bir yapı ustası ve yenilmez bir savaşçıdır. Destanın, tüm bölümlerinde Gılgamış'ın başından geçen serüvenler anlatılır. (bkz. Sanders,1973)

Destanın epizotları:

1. Gılgamış'ın güçlü özellikleri
2. Adını ölümsüz kılmak ve halkına yararlı olmak için onları civardaki saldırgan topluğa karşı koruyacak büyük bir duvar, set inşa etmesi.
3. Yalnızlıktan halkına eziyet ettiği, bir başka rivayete göre sürekli davul çalarak eğlenmek istediği için tanrılar ona Enkidu'yu gönderirler.
4. Enkidu ve Gılgamış çok sağlam bir bağla bağlanır ve birlikte halkın yararına işler yapar, orman canavarı Humbaba'yı öldürürler.
5. Tanrılar, İştâr/ İnanna'nın evlilik teklifini reddeden Gılgamış'ı cezalandırmak için göklerin boğasını gönderir. Bu boğayı öldüren iki arkadaştan Enkidu'nun ölmesine karar verilir.
6. Enkidu'nun ölümüyle sarsılan, yaşam ve ölüm üzerine düşünen Gılgamış, ölümsüzlüğü bulmak için karanlık denizlerin sonuna Utnapiştım'e kadar uzanan maceralı bir arayış yolculuğuna çıkar.
7. Utnapiştım'den "Tufan" hikâyesini dinler, ebedi gençlik otunun yerini öğrenir. Ancak otu bir yılanı kaptırır.
8. Ölümsüzlüğün mümkün olmadığını ancak, iyi işlerle anılan bir ismin ölümsüz olabileceğini öğrenir.

² Ptolemaios Krallığı (Yunanca: Πτολεμαϊκή βασιλεία "Ptolemaïkê Basileía"), Büyük İskender'in MÖ 332'de Mısır'ı fethetmesiyle Mısır ve çevresinde kurulan, VII Kleopatra'nın ölümüne ve MÖ 30 yılında Romalılar tarafından fethedilmesine kadar varlığını sürdüren bir devlettir.

³ Bu konuda daha geniş bilgi için, bkz: TEZ, Zeki (2008) Mitoloji'nin Kültürel Tarihi, İstanbul: Doruk Yay. Sf.139

tema olarak yer alan veya leit- motive olarak alttan alta kuşatan olgu, kendi dar kalıbını aşmaya çalışan insanın mücadelesidir. Tasavvufi kozmogonide çarpıcı bir tasarımla sunulduğu gibi bir ihtimal olma durumundan (ayan-ı sâbite) bir müşahhas varlık olma durumuna doğru varlık mertebelerini aşan insan, bir yolculuğa çıkmıştır. Bir yandan “kendi” dışına bir yandan “kendine” doğru cereyan eden bu mücadele, bir anlam arayışının yolculuğudur. Evrensel ve temel bir varoluşsal trajedi olan ölüme mahkûm olma olgusundan hareketle hayatın anlamını sorgulamaktadır.

Eski destanların pek çoğunda kahraman, örtük ya da açık olarak ölümle mücadele eder. Bu, sınırlarını zorlayan kahramanın en önemli varoluşsal ifade kalıplarından biridir. Gücünün sınırlarını çevresinde deneyen kahraman, başarılı oldukça sonluluk düşüncesi onu huzursuz eder. Dünyada her şeyin fâni oluşu maddi başarının değerini düşürmektedir. Bugün dünyayı ele geçiren kahraman, yarın dünyaya veda etmek zorundadır. Bu varoluşsal sıkıntı, destanlarda ve eski hikâyelerde belli sembolik anlatımlarla kendini ifade eder. Ölümle doğrudan mücadele etmek ve ölümsüzlüğü ele geçirmek bunlardan biridir.

Gılgamış'ın ölümsüzlük arayışına dair ilk ifadeler ikinci tablette geçmektedir. Uruk ülkesine Kral olan Gılgamış, civarda bulunan ve sık sık şehre saldıran vahşi bir halktan memleketini korumak için o zamana dek görülmuş en güçlü ve yüksek duvarı, bizzat halkıyla beraber gece gündüz çalışarak örmüştür. Üstünden arabayla geçilebilecek gibi geniş ve yüksek olan duvar, bir şaheserdir.⁴

Gılgamış, genç ve güçlü bir hükümdar olarak ilk önemli başarısını elde etmekle kalmamıştır. Kavrayışı ona sonsuzluğa giden vadede bir yol açtığını hissettirmiştir.

Gilgames, büyük bir gururla kendi kendine, duvarın dışı bakırla kaplanmış gibi pırl pırl parlıyor, duvarın üzerine çıkıp gezenler, onun pişmiş tuğladan yapıldığını anlayıp şaşacaklar, diyordu. Kolay mıydı, o kadar pişmiş tuğlayı yapmak! Kerpici pişirmek için yığınlarla kamış, başka ülkelerden satın alınan yığınlarla odun kullanılmıştı. Duvarı görenler, onun bugün yapıldığına inanmayacaklar. Temelinin yedi bilge tarafından konulduğunu düşüneceklerdir. (Çığ, 2013:14)

Destan satırlarından açıkça hissedilen şey, antik çağ hükümdarının kalıcı bir eser bırakmayı bir varoluş sorunu gibi gördüğüdür.

“Ben, Kral Gılgamış, iyi ki onun temelinde bu duvarı benim yaptırdığımı bildiren bir yazıyı değerli mavi taş üzerine yazdırıp bronz bir kilitle kilitli bakır kutu içine koydurdum. Herkes bilsin bunu benim yaptırdığımı.” (Çığ, 2013:14)

Bu ifade, destanda ölüm gerçeğine karşı ilk meydan okuyuştur. Gılgamış, ardında bıraktığı işlerle ölümsüzlük aramaktadır. Sonradan uzun ve çıkmaz bir yola dönüşecek olan ölüme karşı mücadele düşüncesi metnin başında ilk defa ifade edilmektedir.

“Nasıl olsa herkes gibi ben de öleceğim. Sonum gelmeden adımları unutturmayacak bir iş yapmalıyım, diyordu” (Çığ, 2013:14).

⁴ Duvar örme motifinin İskender/ Zülkarneyn metninde de güçlü bir şekilde ifade edilmiş olmasına dikkat çekmek isterim. Kehf suresinde bahsi geçen Zülkarneyn, güneşin kara bir balçıkta battığı ülkeye vardığında civardaki vahşi kabilelerin (Ye'cüc- Me'cüc) saldırısından perişan olan bir halkla karşılaşır. Onları korumak için bir duvar/sed inşa eder. “Dediler ki: "Ey Zu'l-Karneyn, gerçekten Ye'cüc ve Me'cüc yeryüzünde bozgunculuk çıkarıyorlar, bizimle onlar arasında bir sed inşa etmen için sana vergi verelim mi?" KEHF:94 (Hasan Basri Çantay)

Destanın diğer tabletlerde yer alan parçalarında ise Gılgamış'ın dünyada kalıcı olma ülküsü uğruna seferlere çıktığını görüyoruz. “Yolculuk” her türden arayışın kendini gerçekleştirdiği çok önemli bir olgudur. Destanda Gılgamış, beş sefer yapar, varoluşsal arayışları anlatan bu mücadeleler hikâyenin dinamik yapısını da oluşturmaktadır. Kahraman, sonunda ölüm gerçeği ve tanrıların / takdir-i ilahi'nin değişmez buyruğuna çarpıncaya dek, sembolik yolculuğun poetikasını yazan Campbell'de ifadesini bulan “eşik aşma” kavramıyla örtüşen mücadelesine başlar. Kahramanın yenmesi gereken “canavar”, aşılması gereken zorluklar ve engeller C. G.Jung'tan “aşama” arketipiyle ifadesine bulan önemli psikolojik sembollerdir.

İskender'in ilk seferi onun bir hükümdar olarak varoluşsal mücadelesidir. Meşruiyetinin ilanıdır. Dârâ'yı yenmesi “aşama” arketipinin ifadesidir. İlk eşik, babası Phillipos/ Feylekos'un iktidarını tanımayan, dolayısıyla İskender'i kendine tâbi gören düşman figürüdür. Bu bir eşik canavarıdır. Bu canavarın alt edilmesi erginlenme aşamasının gerçekleştiğini gösteren önemli bir kurgudur. Ancak İskender'in mücadelesi burada bitmez, bitmesi düşünülemez. O artık yola çıkmaya hazırdır.⁵

Fetihler: Güç ve İktidar Kazanmak

Ülkeler fethetmek, seferlere çıkmak eski hikâyelerde ölümsüzlük arayışının ifade kalıplarındandır. Fetih, kendi sınırlarını aşmak isteyen insanın en yüksek idealidir. Antik çağ tarihçilerine göre bir hükümdarın tahta çıkınca yapacağı ilk iş civar ülkelere meydan okumak, savaflara seferlere çıkmaktır. Fetihler dünyada iz bırakmak adına atılan en büyük adımlardır. Eski dünya felsefesinde çoğu kez tanrısal güç ülkeler fethetmekle kendini ifade eder.

Gılgamış destanında Uruk ülkesinin kralı ilan edilen Gılgamış, gücünün sınırlarını zorlamak zorundadır. Bu, yeni bir ülkeyi fethetmek, keşifte bulunmak ve sonunda zenginlik kazanmakla mümkün olabilir. II. Tablet, kahramanın bu ilk yolculuğunu anlatmaktadır.

"Ben, ejder yapılı Humbaba'ya gitmek istiyorum. O söylenen şeyi, ben Gılgamış, görmek istiyorum. Onun adı ülkelere yayılmıştır. Katran ormanına koşmak istiyorum. Uruk çocuğunun nasıl güçlü olduğunu bütün ülkeye anlatayım. Katranları devirmek için elimi bulaştırayım. Kendim için sonsuzlaşacak bir ad yapayım!" (Ramazanoğlu, 1998: 38)

Katran ormanlarına seyahat eden Gılgamış için amaç, gücünün sınırlarını denemek ve imkânsız görüneni başararak ölümsüz bir ad bırakmaktadır şöyle der Gılgamış:

Güneş gökyüzünde Durdukça tanrılar sonsuza dek yaşarlar ancak insanın günleri sayılıdır onların ettikleri hep havadır sen daha buradayken ölümden korkuyorsun Yiğit ruhundaki gücün Sana yarar mı Öyleyse seni ben götürüyüm de ağzın bana ileri git korkma diye çağırırsın kendim ölürsem adımlı yükseltirim Ejder yapılı Humbaba'nın düşmanı Gılgamış ölmüştür derler. (Ramazanoğlu, 1998: 38)

Bu hayatta hiçbir mücadeleyi kaybetmemiş ve ölümün acısını tatmamış genç bir adamın korkusuz, kendinden emin meydan okuyuşudur.

⁵ Monomit kuramı ve yolculuğun sembol diline dair geniş bilgi bkz: CAMPBELL, J. (2010). Kahramanın Sonsuz Yolculuğu (Çev. Sabri Gürses), İstanbul: Kabcacı Yay.

“Gılgamış'ın gözlerinden yaşlar boşandı. Hiç gitmediğim bir yol, sonu belli olmayan bir yolculuk. Burada sağ, esen kalırsam seni gönlüme göre sevmiş olurum. (Ramazanoğlu, 1998: 40)

İskender, yolun çağrısını fetih ruhuyla duyar. Ülkeler fethetmek yolundaki bitme bilmez hırsı aslında dünyanın sınırlarını zorlarken insan oluşun dayattığı sınırlara dayanmaktır. Darius/ Dara ile savaşı bir varoluş mücadelesidir. Bu mücadeleden Makedon hükümdarı bağımsızlığını ilan ederek çıkarken öte yandan “psike” kendilik ifadelerini aramaktadır. İskender, “ben, İskender, kimim”, sorusuna cevap aramaktadır, gücünü sonuna kadar zorlayarak. O yüzden Doğu ve Batıyı iki boynuz gibi başının üzerinde taşımıştır.⁶

İskender ve Zülkarneyn'in yollarının kesiştiği noktalardan biri karn/ karnaim(Tevrat'ta Lo-Qeranaim/ Çift boynuzlu) sıfatıdır.

Kur'an'da geçen "karn" kelimesi “boynuz” anlamına gelmektedir.⁷ Kelimenin bu anlamda kullanılışı Kitab-ı Mukaddes'in “Daniel” kitabının bazı bölümlerinde yer almaktadır.⁸

⁶ Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'te geçen ve çift boynuz anlamına gelen Zülkarneyn/ Karnaim kelimesi ilginç bir şekilde Makedonyalı Büyük İskender'le ilgili anlatılarda da geçmektedir. Büyük İskender bir tekeyi totem edinmiştir. Başında çift boynuzlu bir taç/ miğfer taşımaktadır. (bkz

⁷ Kur'an'da Zülkarneyn şöyle anlatılmaktadır: "(Ey Muhammed), sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki: Size ondan bir hatıra okuyacağım. Biz yeryüzünde onun için sağlam bir mekân ve orada istediği gibi hareket edeceği yönetim hürriyeti hazırladık ve kendisine (muhtaç olduğu) her şeyden bir sebep verdik (ulaşmak istediği her şeye ulaşmanın yolunu, aracını verdik). O da (kendisini batı ülkelerine ulaştırarak) bir yol tuttu. Nihayet güneşin battığı yere ulaştıncaya, onu, kara balçıklı bir gözede batar buldu. Onun yanında bir kavim buldu. Dedik ki: Ey Zülkarneyn, (onlara) ya azab edersin veya kendilerine güzel davranırsın, dedi. Kim haksızlık ederse, ona azap edeceğiz sonra o, Rabbine döndürülecektir. O da ona görülmemiş bir azab edecektir. Fakat inanıp iyi iş yapan kimseye de en güzel mükâfat vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleriz (kolay işler yapmasını emrederiz, zor işlere koşmayız onu). Sonra yine bir yol tuttu. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaştıncaya, onu, öyle bir kavim üzerine doğar buldu ki, onlara güneşin önünden (korunacak) bir siper yapmamıştık. İşte (Zülkarneyn) böyle (yüksek bir mevkie ve hükümranlığa sahip) idi. Onun yanında (daha) nice (hükümranlık) bilgisi (tecrübesi ve vasıtası) bulunduğu biz biliyorduk. Sonra yine bir yol tuttu. Nihâyet iki sed arasına ulaştıncaya, onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu. Dediler ki: Ey Zülkarneyn, Ye'cuc ve Me'cuc bu yerde bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasında bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi? Dedi ki: Rabb'imın beni içinde bulundurduğu (mal ve mülk, sizin vereceğinizden) daha hayırlıdır. Siz bana insan gücüyle yardım edin de, sizinle onlar arasına sağlam bir engel yapayım. Bana demir kütleleri getirin. (Zülkarneyn) iki dağın arasını (demir kütleleriyle doldurup dağlarla) aynı seviyeye getirince, üfleyin dedi. Nihâyet o demir kütlelerini bir ateş haline koyduğu zaman; getirin bana, üzerine erimiş bakır dökeyim, dedi. Artık (Ye'cuc ve Me'cuc) onu ne aşabildiler ne de delebildiler. (Zülkarneyn) dedi: Bu, Rabbimden (kullarına) bir rahmettir. Rabbimin va'di ge(lip Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkması, yahut kıyametin kopması gerek)diği zaman, onu yerle bir eder. Şüphesiz, Rabb'imın va'di gerçektir" (Kehf, 18/83-98).

⁸ Koç ve “Tekeyle İlgili Görüm:

Kral Belşassar'ın krallığının üçüncü yılında, ben Daniel daha önce gördüğüm görümden başka bir görüm gördüm. 2 Görümde kendimi Elam İli'ndeki Sus Kalesi'nde, Ulay Kanalı'nın yanında gördüm. 3 Gözlerimi kaldırıp bakınca kanal kıyısında duran bir koç gördüm; iki uzun boynuzu vardı. Boynuzlardan daha geç çıkkanı öbüründen daha uzundu. 4 Koçun batıya, kuzeye, güneye doğru boynuz attığını gördüm. Hiçbir hayvan ona karşı koyamıyor, kimse onun elinden kurtaramıyordu. Koç dilediği gibi davrandı ve gitgide güçlendi. Ben bu olayı düşünürken, batıdan ansızın gözleri arasında çarpıcı bir boynuzu olan bir teke geldi. Yere basmadan bütün dünyayı aştı. 6 Güç ve öfkeyle, kanalın yanında durduğunu gördüğüm iki boynuzlu koça doğru koştu. 7 Öfkeyle saldırdığını, koça vurup boynuzlarını kırdığını gördüm. Koçun tekeye karşı duracak gücü yoktu; teke koçu yere vurup çiğnedi. Koçu onun elinden kurtaracak kimse yoktu. 8 Teke çok güçlendi, ama en güçlü olduğu sırada büyük boynuzu kırıldı. Kırılan boynuzun yerine, göğün dört rüzgârına doğru çarpıcı dört boynuz çıktı.

9 Bu boynuzların birinden başka bir küçük boynuz çıktı; güneye, doğuya ve Güzel Ülke'ye doğru yayılarak çok güçlendi. 10 Gözlerin ordusuna erişinceye dek büyüdü. Gökteki ordudan ve yıldızlardan bazılarını yeryüzüne düşürdü, ayakları altına alıp çiğnedi. 11 Kendisini Gök Ordusu'nun Önderi kadar yükseltti. Tanrı'ya sunulan günlük sunu kaldırıldı, O'nun tapınağı yıkıldı. 12 Başkaldırı yüzünden günlük sunuya karşı çıkıldı. Gerçek ayak altında çiğnendi.

Tevrat'ta “boynuz” sembolik olarak “güç” ve “iktidar” ifade etmektedir. Yine Tevrat-Amos, “Karnayim” kelimesinin anlamını “çifte boynuz” olarak vermekte ve fetihlerle ilişkilendirmektedir.

“Sizler, Lo-Devar Kenti’ni aldık diye sevinenler, “Karnayim’i kendi bileğimizle ele geçirmedik mi?” diyenlersiniz.”(Amos,7)

“Fetih” olgusunun bitmek bilmez bir arzu, bir ülkü gibi sunulması Ahmedî’nin İskendernâme’sinde de başat izleklerdendir. İskender, tüm Doğulu şairlerde olduğu gibi Ahmedî’ye göre de Zülkarneyn, sürekli Doğuya doğru giderek dünyanın sonuna varmayı amaçlamaktadır. Dünyada ele geçemedik neresi kaldı, diye merak etmektedir.

*Kılıc-ıla gerçi çoh mülk almışam
Dah’alam diyü hevesde kalmışam
Dahı mülk almaga itmişem heves
Bu sebebden râhatum yoh bir nefes*

*Hîç yir var m dahı key soruñuz
Kim ana fermânım irmez görüñüz*

*K’anı dahı feth idem ben yakîn
Bu cihân cümle benüm ola hemîn*

(İskendernâme, b.4836-4839)

Fetih yolculukları, bitmek bilmez bir anlam arayışının ifadesidir. Bir şehir devleti hükümdarı olan Gılgamış’ın evreni Uruk şehridir. Uruk’tan çıkarken aradığı büyük sonsuz hayatı, bir ebedi gençlik otu suretinde avuçlarında gene şehrine kendi insanlarına taşımaya çalışmaktadır. Gılgamış halkının kralı olarak bitmeyen bir hayata taliptir.

Ancak İskender, bir şehir devleti demek olan “polis” yapılanmasını bir imparatorluğa, dünya devletine çevirmeyi başarmıştır. İdeali Doğu- Batı sentezi tezinin ilk gerçek modeli olan yeni Helen imparatorluğudur. Dünyayı baştanbaşa geçmek, görmek, öğrenmek, elde etmek konusunda bitmez bir hırsın sahibidir. “Pan-Helenizm” Philip’in hayalidir. Philipp’in düşünce yapısında öncelikle Platon’un öğrencisi Oreos’lu Euphreos etkin olur. Sokrates, Philipp’i edebiyat ve bilimin koruyucusu olarak gösterir. Aristoteles ise İskender’in öğretmeni olur. İskender, böylesi bir süreçten geçerek Polis’ten Helen imparatorluğuna büyük bir ideal yolculuğu yapar. (Karadeniz,2014:88)

İskender’in fetihleri sadece sahip olma hırsının değil, bitmek bilmez bir merakın eseridir. Yol boyunca ona coğrafyacılar, tarih ve edebiyat bilen kişiler eşlik etmiş, adım sayıcılar devamlı yolları ölçmüştür. İskender dünyanın ve kendi gücünün en son sınırına kadar

Küçük boynuz yaptığı her şeyde başarılı oldu. ...

19(Cebraıl) Bana, “Daha sonra Tanrı’nın öfkesi sona erdiğinde neler olacağını sana söyleyeceğim” dedi, “Çünkü görünümünün belirlenen zamanıyla ilgilidir. 20Gördüğün iki boynuzlu koç Med ve Pers krallarını simgeler. 21 Teke Grek Kralı’dır; gözleri arasındaki büyük boynuz birinci kraldır. (Kitab-ı Mukaddes, Daniel:1-21)

yol almak ve dünyada var olan bütün acayip ve garâyip hakkında bilgi sahibi olmak istemektedir. Batıdan doğuya uzanan bu yolculukta farklı kültürleri içine alır, sanatı bilimi edebiyatı büyük merkez kütüphanelere taşır. Dünya kültürü harmanlanmaktadır.

Dünyanın Sonu: Sonun Başlangıcı

Gılgamış'ın dünyası Uruk şehridir. Şehrin dışına seyahatlere her çıkışında büyük bir hüznün yaşar. O aradığı idealler uğruna eliyle inşa ettiği güvenlik duvarını aşmaktadır. O güvenlik duvarı ki, yalnız şehri istilacılardan korumak için değil, adını ölmez kılmak içindi. Bu, sınırlarını zorlayan kahramanın ilk adımındır.

Gılgamış önceki yolculuklarında kendini güvende hissetmekteydi, çünkü aradığı şey, somut bir başarıydı ve yollarda yalnız değildi. Ancak bu sefer ölümün ve yazgının önüne geçilmez gücüyle karşılaşmıştır. Yolun çağrısını derinden hisseder. Ancak, bir yanında arayış ülküsü bir yanında güvenli ve sevgili Uruk şehri durmaktadır.

“Yüreğim kederle, acıyla dolacak, iç çekip ağlayacağım bütün bunları biliyorum. Ne var ki, yine de gitmem gerekiyor.” (Sanders, 1973:104)

Campbell, monomit kuramında, yolların çağrısına karşı konulmaz bir çekimle yönelirken, kendi güvenlik duvarını, konfor alanını terk eden kahramanın içsel çatışmasını ifade eder. Kahraman çağrıya içsel bir direnç gösterir.(Campbell, 2013:73)

Gılgamış'ı kendilik sınırlarını aşmaya zorlayan şey, güçlü ölüm olgusudur. Ölümle yüzleşmek, hayatla yüzleşmektir ve kaçınılmazdır. Zorlu arayış yolculuğunu başlatan şey budur:

“Ben ölmeyecek miyim? Ben de Engidu gibi ölmeyecek miyim? Gönlümü üzüntü kapladı, bana ölüm korkusu geldi. Ubar Tutuş oğlu Utnapiştim'e gitmek için yol aradım. Oraya gidiyorum dağın geçitlerine gece vardım. Aslanları görüp korkuttum Başımı yukarı kaldırıp Ay tanrısına yalvardım bu yalvarışım bütün tanrılara yöneldi. Korkulu yerde beni sağ bırakın.” (Ramazanoğlu, 1998: 62)

Destana göre Gılgamış, ölümsüzlüğü bulmak için zorlu geçitleri, aşılmaz dağları olan karanlıklar ülkesine gitmek zorundadır. İskender'in ölümsüzlük arayışında da aynı sembollerin kullanılması, bazı dini kaynaklarda “Zülkarneyn, Gılgamış'tır” denmesinin sebeplerini düşündürüyor.⁹

İskender de başlangıçta yolun çağrısını fetih ruhuyla duymuştu. Yolun çağrısı ona “kılıç” sembolüyle kendini ifade eden, genç hükümdarın dünya fâtihi olma hayalini güçlendiren, bir rüya yoluyla gelmiştir. Rüyalarla gelen haberler arkaplanında İlahi desteğin varlığını hissettirir. Bu sebeple, eski çağlarda daima saray kâhinlerine yorumlatılırdı.

Bir gice düşde görür şeh kim felek

Açılıban yire iner bir melek

Bir kılıc getirür ü virür aña

Dir ki Allâh virbidi bunı saña

⁹ Zülkarneyn'in kim olduğuyla ilgili büyük bir kısmı spekülatif, pek çok bilgi bulunmaktadır. Zülkarneyn'in tarihi kişiliği ismi, künyesi hakkında bkz.: ÖZTÜRK, Mustafa (2006) Zülkarneyn Maddesi, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı.sf 564-566

Kılıc Allâhuñ-durur çekgil buni

Ol kişiye kim kıla düşmen seni

Yüri vü sultânlar-ıla eyle harb

Kim seniñdür ucdan uca şark u garb

(b. 941-944)

Uzak ülkeleri ele geçirmek, bilinmezliğin sırrını çözmek çabası hayatının anlam arayışına tekabül etmektedir. Bu yolda yaşadığı ilk sarsıntı İskender hikâyesinin en eski batılı kaynaklarından olan Callistanes destanında geçmektedir. Destanda, bir kinik filozofun hayatın anlamına dair İskender'i sarstığını görüyoruz.

"Hint'te birçok çıplak yaşayan filozofa rastlar. Bunlara Gymnosophite derler. İskender bunlarla felsefe meselesini konuşur. Bu konuşmalar felsefe tasrihi için ehemmiyetlidir. Mesela felsefeci, İskender'e "Bizimle savaşmak gerekli değildir. Bizim hikmetimiz kılıçla fetholunmaz" der. İskender, "Ben sizinle savaşmayacağım, size iyilik edeceğim. Mesela sen benden bir şey iste" diye cevap verir. Felsefeci, "Bize ölmezlik ver!" der. O zaman İskender, "Ben bundan acizim" der." (Ritter,2011:118)

Her iki kahramanın da ölümle karşılaştıkları nokta ümitsizlik noktasıdır. Yine Pseudo Calisthenes'de İskender de tıpkı Gılgamış gibi çok sevgili bir arkadaşını kaybetmiştir. İskender, çocukluk arkadaşı Hephaistion Amyntoros'un ölümünden sonra çok yaşamamıştır, ancak, ölümsüzlük arayışının dile gelmesi bu vesile ile olmuştur. ¹⁰

Âb-ı Hayat/ Gençlik Pınarı

Ölümsüzlük arayışı, kendini su fenomeni üzerinden ifade etmektedir. Bütün kozmogonik inançlarda her şeyin sudan yaratıldığı bilinir. Kozmogonik ve eskatolojik anlatılarda yaratılışın en önemli unsuru, hayatı kuran dört temel elementten biri olarak kabul edilen su, bu yönüyle pek çok edebi metinde bir kutsallık motifi olarak ele alınır. Su, dokunanı değiştirir, arındırır, nüfûz eder, kutsallık verir (vaftiz suyu). Su, aynı zamanda kutsal bilgi ve hikmetin de sembolüdür. "İyi su" ile iyileşme ile ilgilidir. (Ögel,2010: 424) İyi hal kazanma, bir halden başka hâle geçme, hikmet sahibi olma da bu durumla ilişkilidir.

"Ab-ı hayat"/"bengisu" mukaddes suların en önemlisidir. Bunu keşfeden hem ölümsüzdür, hem de suyun ilim, hikmet sembolize eden vasıflarıyla donanmıştır. İskendernâme'lerde İskender'in maiyetindeki Hızır'ın içtiği su sayesinde ölümsüzlüğe ve ilm-i ledünne sahip olduğunu görüyoruz. Türk mitolojisinde "bengisu" dan içen iki başlı kartal, "semrük" ölümsüzlük ve güç sembolüdür (Ögel,2010: 423). Selçuklu devleti armalarında bu motifi sıklıkla görmemiz bu sebeptedir.

Eliade'nin kozmogoni simgesi ve tüm tohumların taşıyıcısı olarak büyüsel bir madde olarak tanımladığı hayat suyu, mitolojik kartal motiflerinde olduğu gibi, aynı zamanda göksel bir motiftir, göğün katları ile birlikte anılır. "Kozmogoni simgesi ve tüm tohumların taşıyıcısı olan su, büyüsel bir maddedir ve her derde devadır. İyileştirir, gençleştirir ve yaşamı sonsuz

kılar. İlk örneği hayat suyudur daha sonraki dönemlerde hayat suyu göğün katları ile birlikte anılır.(Eliade, 2015: 200) Nitekim, Callisthenes destanında da İskender, son tahlilde gök katlarına kadar ulaşmak ve hayatın son noktasını bulmak isteğini ifade eder. (Dowden,1989:730)

Hayatın ilksel özü ve yaratılış cevheriyle ilgili olan “hayat suyu” arayanlarına mutlaka ağır sınavlar sunar. Hayat suyuna talip olan kişi, ölümcül mücadelelerin içinden geçecektir.

Hayat suyu, gençlik çeşmesi aynı metafizik ve dinsel gerçekliğin türevleridir. Suda yaşam, güç ve sonsuzluk vardır. Bu su, doğal olarak, herkesin ulaşabileceği yerde bulabileceğimiz bir su değildir. Canavarlarca korunur, girilmesi zor bölgelerde bulunur, cinlerin ya da tanrıların elindedir. Hayat suyunun kaynağına ulaşmak ve bu suya sahip olmak için bazı sınavlardan geçmek gerekir. (Eliade, 2015: 201)

Kuran’da su, yaşamın ve canlılığın kaynağı olarak karşımıza çıkar. Enbiya ve Nûr surelerinde geçen ayetler, suyu, tıpkı diğer inanç sistemlerinde olduğu gibi, bir cevher/ maya olarak yaratılışın başlangıcıyla ilişkilendirmektedir. “Bizim canlı olan her şeyi sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görmüyorlar mı?” (21/30); “Allah, her canlıyı sudan yaratmıştır” (24/45).

Hıristiyan teolojisinde de hayatın kaynağı olan sudan bahsedilir: “Bir kimse sudan ve Ruh’tan doğmadıkça Tanrı’nın egemenliğine giremez”(Yuhanna,3:5). Bu anlamın sembolik ifadesi ve bir dini ritüele dönüşmüş hali olan Vaftiz, bir başlangıç, yeniden doğumdur. Vaftiz suyuna batmak ölmeyi; o sudan arınmış olarak çıkmak yepyeni bir varoluşu ifade etmektedir. İncil’de karanlık sular ise ölümün ve gazabın inişini ifade etmektedir. (İncil/Yahuda:1)

Derin ve karanlık sular Bachlard fenomenolojisine göre ölümü anlatırken çarpıcı bir paradoksal gerçek ise ölümsüzlüğün de karanlık denizlerde derin sularda saklı olmasıdır. Ebedi arayış mitosunun üç ölümsüz kahramanı, Gılgamış, İskender ve Hızır, derin ve karanlık sularda bulmuştur ölümsüzlüğü.

Kehf suresinde bahsi geçen ve pek çok mitolojik anlatıda da versiyonları bulunan, ölüyken canlanan, suya karışıp giden balık figürü de yine derin sularla bağlantılı olan ölüm ve gizli ilimler bahsiyle ilişkilidir.

Suyun "yeniden doğuş" anlamında ele alarak, bu bağlamda Kehf sûresini psikomitolojik olarak yorumlayan Jung, bu sureyi, “dönüşüm sembollerinin” ifadesi olarak açıklamıştır.¹¹

Jung, ölü balığın canlanıp suyun derinliklerine kaymasını bilinç ötesine geçiş olarak yorumlamıştır. Burada sözü edilen “bilinçdışı”, Kuran’ın “gayb” diye adlandırdığı metafizik alan olabilir. Yine Jung’un Kehf suresini yorumladığı çalışmada ölü balığın canlanıp denizlere karışması “sâlih bir kul” olarak nitelenen Hızır’ın ortaya çıkışıyla ilişkilidir. Jung’a göre, bilinçdışını temsil eden Hızır, iki denizin birleştiği alanda yani bilinç ve bilinçdışının kavuşma noktasında meydana çıkmıştır.

¹⁰ Bu konuda bkz: <http://myweb.unomaha.edu/~hephaistion/history.html>

¹¹ Jung’un Kehf suresini yorumladığı ve ilk halini 1938’de Eranos Kongresinde sunduğu çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, Abdurrahman Kasapoğlu tarafından yayınlanmıştır. Jung’un Kehf suresi yorumları ile ilgili olarak bu kitap-tan yararlanılmıştır. Geniş bilgi için bkz: KASAPOĞLU, Abdurrahman (2006) Carl Gustav Jung’un Kehf Süresi Tefsiri, Malatya: Mengüceli Yay.

Hızır'ın bu manada "kendilik" olgusunu temsil ettiğini düşünen Jung'a göre, iki denizin birleştiği yer/ iki farklı bilinç alanının birleşmesi insanın tanrısal olanla birleşmesi dolayısıyla ölümsüzlüğü yakalamasıdır.

"Kendilik, iki psikik sistemin yani bilinçlilik ve bilinçsizliğin her ikisine de uygun düşen bir orta nokta aracılığıyla birleşmesine yol açan arketipsel imgedir. Kendilik, bilinçli egonun çok üstünde olan bir keyfiyettir. Sadece bilinci değil, bilinçdışı psişeyi de içine alır. Bu yüzden aynı zamanda "olduğumuz kişilik" diye tarif edilebilir. Bireysel tamlığı ifade eden Kendilik, ruhsal varlığın kaynağı ve son temeli olan merkezdir." (Kasapoğlu, 2006:60)

Jung'a göre Hızır, yaşayan ve dönüşüme uğrayan "kendilik" in bir görünüşüdür. Zaman ve mekân fenomenlerini aşan bir yanı olan "Hızır" figürünün aynı zamanda ölümsüzlük arayışıyla da ilgisinin olması son derece ilginçtir. İskender'in hikâyesini bu arayış hikâyesiyle buluşturan olgu belki de insanın anlam arayışının bilinçli ya da bilinçsiz hedefinin ebedi olan mutlak varlık olmasıdır.

SONUÇ

Kitab-ı Mukaddes ve Kuran kıssalarında farklı isimlerle de olsa anılan Zülkarneyn'in bir şekilde Makedonyalı İskender'le ilişkilendirilmesini basit bir yanlışlık olarak göremeyiz. Dünyanın sınırlarını zorlayan İskender'in bir yandan tarihe mal olarak adını ölümsüz kılarken diğer yandan genç yaşta trajik ölümü son derece paradoksal bir yapı sunmaktadır.

Bu çalışmada, karşılaştırmalı edebiyat çerçevesinde hikâyeleri arasında anolojik bir bağıntı kurduğumuz Gılgamış ve İskender'in hikâyelerindeki benzerlikler örüntüsünün metinlerarasılık ve etkileşim kuramı çerçevesinde çözümlenemeyecek bir bağıntı içerdiğini gördük. Bu karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında köken araştırmalarının önemini ortaya koyan bir bağıntıydı. Bilhassa erken dönem eserleri arasındaki ilişkinin ortaya konması için medeniyet tarihi içindeki hareketlerin çözümlenmesinin; dini, mitolojik ve kültürel arkaplan sorgulamasının gerekliliğini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Eliade'ın Dinler Tarihi yaklaşımı bu bakımdan son derece aydınlatıcıdır. Bu çerçeve, dinlerin ve mitolojinin insanlığın ortak anlam haritasını yorumlamada çok önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Böylece Zülkarneyn'in İskender'le ilişkilendirilmesinin bazı Kuran tefsirlerine kadar uzanan yorumun algoritmasını çözmek mümkündür. Bir başka İslam kaynağında Zülkarneyn'in Gılgamış olabileceğinin zikredilmesini de bu bağlamda ele almak mümkündür.

Bu çalışmada, eserler arasındaki ilişkinin yalın bir "metinlerarasılık" olmayıp "kültürlerarasılık" olduğunu ifade ederken kültürlerin ortaklığına bir de Jung'un kollektif bilinçdışı kuramından hareketle, insan bilincinin büyük ve mutlak bir bilinçle olan ilişkisinin ortak değerler üretmede ve derindeki anlamları benzer sembollerle bilinç yüzeyine çıkarmadaki etkisine işaret ettik.

KAYNAKLAR

Aytaç, Gürsel (2003). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, İstanbul: Say Yayınları.

Akdoğan, Yaşar (2012). Ahmedî-İskendernâme. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aktulum, Kubilay (2011). Metinlerarasılık/ Göstergelerarasılık, İstanbul: Kanguru Yayınları.

- Alpaslan, Gonca, G. (2007). Metinlerarası İlişkiler Ve Gilgamiş Destanı'nın Çağdaş Yorumları, İstanbul: Multilingual.
- Barthes, Roland (1991). Mythologies, Noonday Press, New York.
- Bayat, Fuzuli (2010). Mitolojiye Giriş, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Budge, E. A. W. (1889). The History of Alexander The Great, Being The Syriac Version of The Pseudo-Callisthenes, The University Press.
- Bultman, Rudolph (2006). “Yeni Ahit ve Mitoloji: Yeni Ahit’in Mesajındaki Mitolojik Unsurlar ve Onların Yeniden Yorumlanması Problemi”, (Çev. Cengiz Batuk) Din Bilimleri Akademik Dergisi, Cilt: IV, Sayı: 3.
- Campbell, J. (2010). Kahramanın Sonsuz Yolculuğu (Çev. Sabri Gürses), İstanbul: Kabalcı Yay.
- Campbell, J. (1994). Yaratıcı Mitoloji, Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J. (1992). Doğu Mitolojisi, Tanrının Maskeleri (Çev.: Kudret Emiroğlu) Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J., Moyers, B. (2010). Mitolojinin Gücü: Kutsal Kitaplardan Hollywood Filmlerine Mitoloji Ve Hikâyeler. (Çev.: , & Yaman, Z.) İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Çığ, M. İlmiye (2004). Gilgamiş: Tarihte İlk Kral Kahraman. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Dowden, K. (1989). Pseudo-Callisthenes. The Alexander Romance. Reardon (ed.), 650-735.
- Eliade, Mircea (2001). Mitlerin Özellikleri. (Çev.: Rifat, S.) İstanbul: Om Yayınevi.
- Eliade, M. (2003). Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi, (Çev.: , & Berktaş, A.)
- Eliade M. (2003). Dinler Tarihine Giriş. İstanbul: Kabalcı.
- Fiske, John (2006). Mitler ve Mitleri Yapanlar, (Çev. Şebnem Duran) İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Fromm, Erich (1990). Rüyalar, Masallar, Mitoslar, (Çev. Aydın Arıtan ve H. Ökten) İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Göktepe, Selahattin (1974). Psikoloji Sözlüğü, İzmir: Yeni Yol Matbaası.
- Karadeniz, Abdurrahim (2014) Akhilleos’un Topuğu Ya da Batı Oluşumunda Büyük İskender Katkısı, Hece Dergisi 210-211- 212, sf. 87- 98.
- Kasapoğlu, Abdurrahman (2006) Carl Gustav Jung’un Kehf Sûresi Tefsiri, Malatya
- Kitab-I Mukaddes (1997). Eski ve Yeni Ahit. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Kuran-I Kerim Meali (2004). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Necatigil, Behçet (1969). 100 Soruda Mitolojya, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sanders, N. K. (1973) Gilgamiş Destanı (çev. Sevin Kutlu-Teoman Duralı), İstanbul: Hürriyet Yay.
- Sivri, Medine (2008), “Mit, Mitoloji ve Edebiyat İlişkisi” Adımizi Dergisi Sayı: 12, ss. 12-17.
- Sivri, Medine (2013) Karşılaştırmalı Edebiyat ve Mitoloji İlişkisi. Humanitas Sayı - Number: 2 Güz / Autumn, sf 185-207

Seyidođlu, Bilge (2005). Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller, İstanbul: Dergah Yayınları.

Ögel, Bahaeddin (1971). Türk Mitolojisi, Cilt:I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tez, Zeki (2008) Mitoloji'nin Kültürel Tarihi, İstanbul: Doruk Yay.

Üreten, Hüseyin –Y. Mumcu (2015) Antik Yunan Mitolojisi'nden Servet-İ Funun Edebiyatı'na Prometheus, The Journal of Academic Social Science Yıl: 3, Sayı: 11, Nisan 2015, s. 32-52 Tevfik Fikret Özel Sayısı SF 34